

**ТРЕЋА ГОДИШЊА КОНФЕРЕНЦИЈА ЦЕНТРА
ЗА ВИЗУЕЛНУ КУЛТУРУ БАЛКАНА И ДРУШТВА
ИСТОРИЧАРА УМЕТНОСТИ И ВИЗУЕЛНЕ
КУЛТУРЕ НОВОГ ВЕКА**

КЊИГА АБСТРАКАТА

приредили Н. Макуљевић - А. Костић

Филозофски факултет Универзитета у Београду, 6 децембар 2019.
Београд 2019.

Програмски одбор

Проф. др Ненад Макуљевић

Проф. др Саша Брајовић

Проф. др Јелена Ердељан

др Љиљана Стошић, научни саветник

Доц. др Ана Костић

РЕЧ ОРГАНИЗАТОРА

Трећа годишња конференција Центра за визуелну културу Балкана Филозофског факултета у Београду и Друштва историчара уметности и визуелне културе новог века посвећена је проучавању сакралне и профане визуелне културе новог века. Тежиште конференције је усмерено ка презентовању резултата истраживања обављених током 2019. године, чиме је обухваћено како приказивање новооткривених остварења визуелне културе, тако и изношење нових тумачења. Конференција се организује у склопу пројекта „Представе идентитета у уметности и вербално-визуелној култури новог доба“, ОИ 177001 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Ненад Макуљевић, Ана Костић

др Ненад Макуљевић, редовни професор
Одељење за историју уметности
Филозофски факултет у Београду
nmakulje@f.bg.ac.rs

ДЕЛАТНОСТ БАЛКАНСКИХ ГРАДИТЕЉА, ДУБОРЕЗАЦА И ЗОГРАФА У ДЕЛИМА ФЕЛИКСА КАНИЦА

У науци је већ уочена значајна улога Феликса Каница у историографији српске и балканске уметности. Посебно су истакнута његова истраживања античке и средњовековне уметности, док већа пажња није посвећена ставовима о балканској визуелној култури. Путујући Србијом, Феликс Каниц се сусретао са различитим визуелним остварењима, која је описивао и коментарисао. Његови ставови о балканским градитељима, дуборесцима и зографима нису засновани на евроцентричним ставовима. Каниц доноси важне податке о појединим мајсторима и истиче успешна остварења, што га истиче као једног од најранијих истраживача и претечу савремених студија балканске визуелне културе.

Анита Марковић

Историчар уметности

Регионални завод за заштиту споменика културе Смедерево

anita.marconni@gmail.com

ПРЕНОС ТЕЛА НАЦИОНАЛНОГ ХЕРОЈА СТАНОЈА ГЛАВАША У БАНИЧИНИ 26. МАЈА 1902. ГОДИНЕ

У визуелној култури Србије XIX и првих деценија XX века националне свечаности фунерарног карактера имале су посебан значај. Проистицале су из култа националних хероја, и у многама су имале форму црквених проглашења светитељских култова. Као посебан вид фунерарних свечаности, по својој комплексности, издвајале су се свечаности поновних сахрана, које су почивале на скупу погребних ритуала: ексхумације, преноса и поновног сахрањивања посмртних остатака истакнутих појединаца из политичког, културног и јавног живота, најчешће на другим, примеренијим местима, и уз одавање почести. Једна од свечаности таквог карактера била је пренос посмртних остатака јунака из Првог српског устанка, Станоја Стаматовића Главаша, у селу Баничина код Смедеревске Паланке, 26. маја 1902. године. Садржајно уобличена у форму верског ритуала, ова светковина представљала је пример одавања почести локалне заједнице националном јунаку, ратнику, достојном поновном сахраном и подизањем примереног спомен обележја.

Ивана Арађан

Историчар уметности - кустос

Народни музеј Зрењанин

ivana.aradjan@gmail.com

ЕСНАФСКА УДРУЖЕЊА КАО ПРИЛОЖНИЦИ ЦРКАВА И МАНАСТИРА У СРПСКОМ ДРУШТВУ XIX ВЕКА

Феномен ктиторства и приложништва у српском друштву XIX века имао је веома значајну улогу у грађењу личног идентита појединца или групе унутар заједнице. Институција приложништва позната је у српској средини још од средњег века, а мењала се током времена у складу са новонасталим друштвеним, политичким и културно-историјским променама. У средњовековној Србији, као ктитори и приложници јављају се искључиво владари и властела, а падом средњовековне државе ту улогу све више преузимају представници црквене јерархије, економски имућници, трговци и занатлије.

У XIX веку, систем приложништва наставља да живи, али се мења у складу са захтевима времена и друштвено-историјским контекстом. Новонастале околности и борба за национално ослобођење, политичка и економска еманципација доприносе развоју српског друштва, у коме све значајнију улогу добијају економски моћници и појединци. Такође, уместо терминолошког појма ктиторства, све чешће се приложници називају задужбинарима, а сами прилози могу бити и дарови скромнијих материјалних могућности. У складу са мотивима приложништва и материјалним могућностима, најчешће су се прилагали различити делови црквеног мобилијара и богослужбени предмети – иконостаси, часне трпезе, иконе, јеванђеља, звона, кандила и друго. Приложништво се у друштвеном животу XIX века у Србији јавља у два основна облика: као појединачно и као колективно. У оквиру појединачног, ктитор или приложник, као индивидуа подиже или дарује цркву или манастир, док у колективном он остварује своју ктиторску улогу као члан одређеног друштва грађана, односно различитих еснафских удружења. На тај начин, поред појединаца, и грађанска удружења и еснафи, обузети националним осећањима, завештавају и прилажу новац или донације у иконама, богослужбеним предметима, и тиме добијају улогу националних добротвора.

У раду се разматра сам феномен приложништва у XIX веку, на примерима који то најбоље приказују: црква Свете Тројице у Неготину, црква Светог Арханђела Михајла у Великом Градишту, Саборни храм Свете Тројице у Врању, и друго. Такође, разматраће се и који су то светитељи били најчешће даривани на иконама као заштитници појединих заната, с акцентом на Светом Спиридону, као великом заштитнику еснафа и најчешћој слави поменутих удружења.

Теодора Брадић
Историчар уметности
Одељење за историју уметности
Филозофски факултет у Београду
teodorabradic96@gmail.com

ЗВОНИК ЦРКВЕ СВЕТОГ ПАНТЕЛЕЈМОНА У НИШУ

Црква Светог Пантелејмона у Нишу је подигнута после ослобођења Ниша од Турака. Изграђена је на десној обали Нишаве, крај остатака цркве Светог Пантелејмона српског жупана Стефана Немање. Звоник цркве Светог Пантелејмона подигнут је за време владе Александра Првог Карађорђевића, а захваљујући свештенику Стевану Поповићу и туторима. Први звоник крај цркве изграђен је од дрвета са звоном преузетим из турске сахат куле у Нишкој тврђави. Три деценије касније, 1928. године, саграђен је садашњи високи звоник, са три звона. Архитекта који је пројектовао звоник је Илија Крстић, о чему сведочи натпис у лунети на западној страни. На северном зиду је приказан Свети Великомученик Пантелејмон, на јужном зиду приказана је Света Петка, док је на источном зиду у лунети приказан Свети Марко.

Тијана Зебић, МА

Историчар уметности

Асистент на Факултету дигиталних уметности

Универзитет Метрополитан у Београду

zebictijana@gmail.com

ИКОНОСТАС ЦРКВЕ МАНАСТИРА СВЕТОГ КИРИКА И ЈУЛИТЕ У СМИЛОВЦИМА

На обронцима планине Видлич, у близини села Смиловци, налази се манастир посвећен Светом Кирику и Јулити. Претпоставља се да је првобитни манастир био подигнут у X веку, а обнова је уследила 1839. године, када је протомајстор Никола из села Бољев Дол, подигао цркву која је сачувана и данас. Након обнове храма приступило се и опремању ентеријера трозонским иконостасом, чије иконе је осликао Јован Николов Иконописац из Самокова. Овај зограф, који је био веома активан у Пироту и његовој околини, насликао је 6 престоних икона, 15 икона у реду апостола, као и 9 празничних икона. Фокус овог рада биће усмерен на анализу како појединачних представа, тако и иконостасне преграде у целисти, премда у досадашњим истраживањима она као таква није обрађена, што ће допринети бољем познавању опуса Јована Иконописца, као и црквене визуелне културе XIX века.

Марко Катић, МА
Историчар уметности
Одељење за историју уметности
Филозофски факултет у Београду
aspazije@gmail.com

ЈЕДНА ГРУПА ЈЕРУСАЛИМА ИЗ ЗАДЊЕ ДЕЦЕНИЈЕ ХVIII ВЕКА

У неколицини српско-православних цркава у Босни и Херцеговини сачувано је неколико примерака Јерусалима, датираних натписима у задњу деценију ХVIII века, или прецизније, у сасвим кратак временски период од 1794. до 1799. године. Све ове слике поседују изненађујуће заједничке стилске особине. Ту пре свега мислимо на јак, готово драматичан колоризам, односа јарке наранџасто-црвене и плаве боје (присутне у светлијем и тамнијем, затвореном тону), оплемењен обилном применом злата, наглашену улогу линије у ликовном обликовању, карактеристичне физиономије представљених личности, те амалгам класичног православног иконописа са елементима барока и рококоа. На свим сликама су присутни ћирилични натписи на српско-словенском језику, на екавштини и са особинама јужњачких говора. То их, с обзиром на датирање, чини најстаријим Јерусалимима са натписима на неком словенском језику. Појединости изузетно богате и разуђене иконографије су сасвим подударне и указују на коришћење идентичних модела при сликању. Међу њима посебну пажњу привлаче представе Светитеља Саве и Симеона. Од особите важности је да се на три ове слике може прочитати потпис иконописца Ха[џи] Нас[е] р. Његово арапско хришћанско име, и очигледно порекло слика из светог града Јерусалима, указују на постојање иконописне радионице у том граду. Ова радионица се бавила израдом оваквих и сличних слика, а он јој је по свој прилици био предводник. Такође, ћирилични натписи на српско-словенском језику, и представе српских светитеља, недвосмислено указују на неистражено присуство Срба, или пре српских монаха, у Јерусалиму на измаку ХVIII века. То ову малу групу Јерусалима, у комбинацији са потписима арапског иконописца, чини врло занимљивим објектом проучавања.

Јулијана Маковић, МА
Историчар уметности
Одељење за историју уметности
Филозофски факултет у Београду
julijanamarkovic@hotmail.com

**ПРЕДСТАВЕ МИЛОША ОБИЛИЋА У ЗИДНОМ СЛИКАРСТВУ ЦРКВЕ
ВАЗНЕСЕЊА ХРИСТОВОГ У ГОРЊЕМ МАТЕЈЕВЦУ
И СВЕТЕ ТРОЈИЦЕ У ГАБРОВЦУ**

Представе Милоша Обилића су, као део видовданског култа, честе у нововековном сликарству, те је сачуван и извесан број представа које се везују за култ овог хероја у оквиру јужнобалканског културног модела током деветнаестог века, и оне су изведене у црквеном сликарству. На простору Нишке епархије, тачније у непосредном окружењу Ниша, сачуване су две. Милош Обилић, означен као светитељ, насликан је 1870. године у припрати цркве Вазнесења Христовог у Горњем Матејевцу, док је у програму зидног сликарства манастира Свете Тројице у Габровцу, које су између 1873. и 1875. године извели Марко Минов и Константин Јаковљевић, представа Милоша Обилића у пару са представом кнеза Лазара заузела северни зид олтарског простора. Присуство култа и престава Милоша Обилића на овом простору везује се за утицај манастира Хиландара, који је посредством метоха био значајан за верски живот у Нишу, те се ове представе истичу у оквиру других шире локалних култова. Оно што је специфично је да се оба храма везују за деловање такозваног Нишког комитета, организације званично успостављене 1874. године, чији су припадници одиграли значајну војну и политичку улогу у Српско-турском рату. Припадници ове организације јављају се уз истакнуте појединце из Ниша, Лесковца и околине као патрони храма и ктитори зидног сликарства у Габровцу. Тиме ове представе треба сагледати у контексту специфичних тежњи патрона ка борби за ослобођење и национално уједињење.

Наталија Стокановић, МА
Историчар уметности
Одељење за историју уметности
Филозофски факултет у Београду
natalija.stokanovic@yahoo.com

КРИТИКА СЛИКАРСТВА ПАЈЕ ЈОВАНОВИЋА У САБОРНОМ ХРАМУ СВЕТОГ ГЕОРГИЈА У НОВОМ САДУ

Мало пажње је посвећено проучавању црквеног сликарства Паје Јовановић. Валоризовано је на основу опречних, али махом уздражних и негативних критика којима су савременици оценили дела која је уметник извео за Саборну цркву у Новом Саду (1902-1906). Најпре, оцене су се односиле на вештину извођења представа, али још више на православност иконографије. Међутим, познавање околности доприноси учачавању више слојева сликарског дела и његовој ревалоризацији. Промисљени позив новосадске Црквене општине Паји Јовановићу да ослика иконе за иконостас и тронове, као и две историјске композиције са темама из живота Светог Саве за певнице храма, изазвао је у новосадској јавности велико интересовање. Црквена општина, коју су у то време водили радикали, као и бачки владика Митрофан Шевић, желели су да храм, у време њихове управе, постане још угледнији, што ће се сигурно остварити сарадњом са Јовановићем. Веровало се да ће прослављени Србин уметник, једини који је одликован највишим европским и српским одликовањима због дочаравања славних момената из националне историје на својим сликама, дати најбољи допринос велелепности и значају владичанског храма Српске Атине. Проучавање перспективе критичара у овом раду треба да допринесе разумевању утицаја и идеја српских интелектуалаца и свештеника тога доба на црквено сликарство, посебно у дефинисању православности. Такође, треба да допринесе и сагледавању односа локалне заједнице и власти према црквеном живопису, затим односа канонског и уметничке слободе, као и мењању кроз време и субјективности естетских назора заједнице при прихватању појединих дела црквене уметности.

Милица Рожман, МА
Историчар уметности
Одељење за историју уметности
Филозофски факултет у Београду
milica.rozman@gmail.com

ЛИКОВИ ЈЕВРЕЈА У ОПУСУ СЛИКАРА ЂУРЕ ЈАКШИЋА

У српској уметности XIX века прикази Јевреја представљају један од веома сложених проблема. У опусу сликара Ђуре Јакшића прикази Јевреја присутни су у религиозном сликарству. У његовим делима готово да до сада није ни било идентификације Јевреја, будући да у досадашњој историографији није било писано како их је он представљао.

Ликови Јевреја у религиозном сликарству Ђуре Јакшића приказивани су са стереотипним антисемитским карактеристикама. Приказивање Јевреја са антисемитским карактеристикама постао је опште прихваћен модел још од средњег века, када су Јевреји представљани као личности које оспоравају хришћанску веру, те су приказивани са наглашеним карактеристикама зла и непристојности. Поред визуелних представа Јевреја, важно је сагледати и литерарне изворе Ђуре Јакшића. Паралелно коришћење вербално-визуелних извора допринеће бољем разумевању ове теме.

Зорица Марковић

Историчар уметности

Завод за заштиту споменика културе Ваљево

reddora14@gmail.com

ИКОНОСТАС У МАНАСТИРСКОЈ ЦРКВИ У ЛЕЛИЋУ – ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ РАДА КОСТЕ НИКОЛОВА ИЗ ЛАЗАРОПОЉА

Живопис и иконопис у манастирској цркви Светог Николаја Мириклијског Чудотворца у Лелићу поред Ваљева урадио је 1930. године Коста Николов са сином Рафаилом Рафом. Епископ жички и охридски, владика Николај Велимировић, имао је прилику да види рад овог плодносног иконописца, који је са својим синовима и сарадницима, оставио бројна дела у црквама у околини Охридског језера и северне Македоније. Мада је тада већ имао деведесет година, Крста је прихватио владикин позив да са својом тајфом из Лазаропоља дође у Лелић и украси његову тек изграђену задужбину. Плодносан рад зографа Косте Николова (Николића) још увек није у потпуности истражен. До сада познати подаци указују да је иконостас у манастиру Лелићу последњи рад тог зографа.

Вук Недељковић, МА
Историчар уметности
Народни музеј Краљево
vuckonedeljkovic@gmail.com

РЕКОНСТРУКЦИЈА ЖИВОПИСА ЖИВКА ПАВЛОВИЋА ИЗ БОГОРОДИЧИНЕ ЦРКВЕ У СТУДЕНИЦИ

Живопис Живка Павловића у куполи и поткуполном простору студеничког католикона настао је 1846–1847. године у склопу обнове Манастира Студеница. Овај живопис уклоњен је од стране Завода за заштиту и научно проучавање споменика културе НРС 1951. године ради откривања средњовековних слојева фреско-сликарства, а да претходно није фотографисан. У раду се реконструише програм живописа на основу извора и литературе. Најзначанији извор за реконструкцију програма живописа представља дело Феликса Каница Византијски споменици по Србији, објављено у Бечу 1862. године. Живко Павловић у свом раду не понавља програм средњовековног живописа, сем сцене Успења Богородице на северном зиду поткуполног простора, чијем празнику је храм посвећен. На основу сачуваних цртежа и фотографија, долази се до закључка да по програму и иконографским одликама најближе аналогije овом живопису представљају радови истог сликара у Манастиру Сретење на Овчару из 1844. године и Заове из 1846–1849. године.

др Ана Костић, доцент
Одељење за историју уметности
Филозофски факултет у Београду
anchikostic@gmail.com

ДЕЛАТНОСТ СЛИКАРА АКСЕНТИЈА ЈАНКОВИЋА ИЗ ВРШЦА У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ – ПРИЛОГ ПОЗНАВАЊУ ТОКОВА ЦРКВЕНЕ УМЕТНОСТИ У ТРЕЋОЈ ДЕЦЕНИЈИ XIX ВЕКА

Аксентије Јанковић из Вршца, један је од првих уметника образованих у духу западноевропског академског сликарства, који је прешао у Србију након Другог српског устанка покушавајући да у Кнежевини Србији нађе ухлебљење. Након што је на препоруку Вука Стефановића Караџића дошао у Србију 1824. године ради портретисања кнеза Милоша Обреновића и чланова његове породице, бавио се врло активно црквеним сликарством на територији Хабзбуршке монархије, радећи за српске, румунске и католичке поручице у Срему, Банату, Бачкој, Барањи и Сентандреји. На основу сачуване архивске грађе познато је да је Јанковић имао намеру бавити се црквеним сликарством и на територији Кнежевине Србије. По наруџбини кнеза Милоша радио је три иконе за цркву у Пожаревцу, које су 1825. године биле послате кнезу из Вршца на увид. Овим иконама кнез није био задовољан јер према његовим ставовима нису успеле да пренесу суштину светитељских ликова. Познато је да је као поклон кнезу Милошу за његову придворну цркву у Крагујевцу, Јанковић урадио две иконе са ликом светог Николе и Богородице, које се данас налазе на врху иконостаса. Архивска грађа показује да је Јанковић желео да ради иконостас цркве у Свилајнцу, но до реализације тог посла није дошло. Јанковићево религиозно сликарство, идејно и формално блиско раду сликара Арсенија Теодоровића, једног од најугледнијих сликара који се бавио религиозним сликарством крајем осамнаестог и почетком деветнаестог века на територији Карловачке митрополије, није одговарало кнезу Милошу Обреновићу и црквеним властима ни са естетског, ни са догматског становишта. Након неуспеле сарадње са кнезом, Јанковић се враћа у Вршца, немајући потребну подршку владајућих и црквених кругова Кнежевине Србије у бављењу црквеним сликарством, којим је још увек доминирао зографски модел иконописа.

Драгиња Маскарели

Историчар уметности

Музеј примењене уметности у Београду

МОДА И ВИЗУЕЛНА УМЕТНОСТ У СРБИЈИ XIX ВЕКА

У Србији XIX века мода је имала важну улогу у грађанској самопрезентацији, конструисању садржаја приватног живота, као и у репрезентацији владара, историјских личности и националних идеја. У процесу изградње модерне државе и друштва, прешла је пут од османско-балканског културног модела, до уласка у европски систем модерне моде. Посебно место у одевању српског грађанства имао је национални костим, конструисан од национализованих елемената преузетих из османско-балканског одевног асортимана и конвертованих у европски модни систем. Овај свечани костим често се користио у репрезентацији припадника владарских породица и историјских личности. Поред промена у облицима и значењу одеће, модне промене су током XIX века биле видљиве и у начину њене производње и тржишног пласмана. Припадници грађанске класе, као носиоци процеса модернизације, прилагођавали су свој визуелни изглед европским узорима, док је модно тржиште својом понудом одговарало њиховим захтевима. Заснован на истраживањима која су претходила реализацији студијске изложбе „Мода у модерној Србији“ у Музеју примењене уметности у Београду, у новембру 2019. године, рад разматра модни систем у Србији XIX века у контексту различитих културних модела, који су утицали на развој визуелне културе овог периода.

Марија Живковић

Историчар уметности

Одељење за историју уметности

Филозофски факултет у Београду

zivkovic.marija.94@gmail.com

ИКОНОСТАС ЦРКВЕ СВЕТИХ БЕСРЕБРЕНИКА КОЗМЕ И ДАМЈАНА У АЗАЊИ

Црква Светих Бесребреника Козме и Дамјана у селу Азања, у Подунавском округу у близини Смедеревске Паланке, припада Шумадијској епархији. Грађена је као тип цркава подигнутих после 1860. године, када је у раздобљу од једне деценије подигнут знатно велики број цркава у Србији. Црква у Азањи је грађена на подобије цркве Свете Тројице у Гроцкој, а на чијим принципима се такође заснивао и иконопис иконостаса. Храм Светих Бесребреника Козме и Дамјана подигнут је између 1881. године, када су постављени темељи, и 1884. године, када су завршени груби радови, док је осликавање морало бити завршено до 1889. године када је митрополит Михаило Јовановић освештао храм.

Иконостас цркве Светих Бесребреника Козме и Дамјана припада групи дрвених високих иконостасних преграда, модела преузетих са простора Карловачке Митрополије, из времена реформи митрополита Петра Јовановића. У архитектонско –конструктивном смислу иконостас је урађен по начелима који су били у општој примени, а примере таквог типа иконостаса срећемо и у околини Азање у Коларима, Скобаљу, Липама Друговцу и Михајловцу. Према архивским подацима иконостас цркве Светих Бесребреника Козме и Дамјана и према захтевима наручилаца иконостаса урађен је по плану и квалитету иконостасне преграде грочанске цркве Свете Тројице. Иконостас у све четири зоне има 27 икона различитих димензија, укупно са Распећем које је осликао непознати сликар из Крушевца, Настас Јовановић.

Ниједна икона није сигнирана, нити има било какве натписе, па се рад у најужем смислу бави разоткривањем ауторства, почевши од историјских околности за настанак храма, о изради иконостаса, програмском распореду сцена, начину израде и утврђивање ауторства, док завршни део уобличава комплетну слику једног од начина израде и украшавања иконостаса у Србији у периоду последње деценије XIX века.

Маша Чанак

Историчар уметности

Одељење за историју уметности

Филозофски факултет у Београду

masha06@live.com

ИКОНОСТАС ЦРКВЕ СВЕТОГ АРХАНГЕЛА ГАВРИЛА У ЗЕМУНУ

Црква Светог архангела Гаврила је до данас једини сачувани православни храм као обележје некадашњег Контумаца у Земуну. Подигнута је 1786. године као задужбина Теодора Тоше Апостоловића, на месту старе црквице од дасака, која је ту стајала као привремени објекат од оснивања Контумаца. Црква је мањих димензија, у стилу барокне архитектуре са неким специфичностима у виду већег броја врата због своје специфичне намене. Према сачуваном уговору, иконостас цркве осликан је 1830-1831. године, и рад је двојице земунских сликара, Димитрија Братоглића и Константина Лекића. Иконостас је мањих димензија (6 x 5,5 м), што је условљено димензијама самог храма, урађен је као двозонска конструкција од дрвета, и до данас је веома добро очуван. Рад двојице сликара на иконостасу Контумацке цркве веома је тешко раздвојити, па је то оно што представља највећи изазов. Ипак, могу се издвојити неке стилске разлике, на основу којих се могу донети одређене претпоставке о ауторству неких икона. Иконостас цркве Светог Архангела Гаврила у Земуну садржи 18 икона прилагођених литургијским и симболичким потребама храма. Како у досадашњим истраживањима није детаљније обрађиван, овом приликом биће анализирано програмско решење иконостаса, као и представљене и објашњене све појединачне представе.

Светлана Пантић
Историчар уметности
Одељење за историју уметности
Филозофски факултет у Београду
svetlanapantic6991@gmail.com

ТЕМА „ВРАЋАЊЕ ВИДА СТЕФАНУ ДЕЧАНСКОМ“ У СРПСКОМ ЦРКВЕНОМ СЛИКАРСТВУ XIX ВЕКА

Култ краља Стефана Уроша III (1321-1331) је континуирано негован од установљавања његове канонизације 1343. године, што је условило и визуелно приказивање кључних тренутака који су га одредили за светитеља. Међу његовим хагиографским представама, издвојено се појављује тема „Свети Никола враћа вид Стефану Дечанском“. Сцена, која је имала упориште у постхумно написаном житију Стефана Дечанског, била је веома актуелна у периоду обнове Пећке патријаршије. Потлаченост цркве српскога народа Османском царству је изнедрила политички програм Пећке патријаршије, који је истицао српске средњовековне светитеље, међу њима и лик Светог краља. Тема „Враћање вида Стефану Дечанском“ доживела је врхунац у визуелној култури XIX века, јер је одговарала националним тенденцијама црквене и државне пропаганде. У раду ће бити испраћена генеза поменуте представе, а главни сегмент ће бити посвећен њеној анализи у српској црквеној уметности XIX века.

Вук Ф. Даутовић, МА
Истраживач-сарадник
Одељење за историју уметности
Филозофски факултет, Београд
vukdau@gmail.com

ПРЕСТОНИ КРСТ ДАР КНЕЗА АЛЕКСАНДРА КАРАЂОРЂЕВИЋА ИЗ 1843. ГОДИНЕ

Кнез Александар Карађорђевић, недуго по доласку на власт, Карађорђевој задужбини у Тополи даривао је престони крст. Према натпису на стопи крста, кнез Србије ктиторски чин извршио је 24. октобра 1843. године. Даривањем богатог уметнички израђеног крста од сребра кнез је себе потврдио као хришћанског владара актуелизујући тиме династички континуитет. Предмети попут таковског престоног крста контекстуализовани унутар поља владарске ктиторије значајни су и као историјски артефакти. Уметничке одлике крста кнеза Александра, значајније су међутим за разумевање начина обликовања литургијских предмета унутар поља црквене уметности прве половине XIX века. Крст се састоји од сребрног окова рађеног техникама филиграна и гранулације са полудрагим камењем и мерџанима. Начин окивања подударан је престоним крстовима који су на југу Балкана израђивани крајем XVIII и почетком XIX века. Овај вид концепирања окова може се сматрати најрепрезентативнијим а поједини елементи попут јерихонских ружа и трапезастог мотива куле на крацима сврставају га у ову препознатљиву групу. Дрворезани крст унутар окова редак је потписани примерак који „Иг:(умана) Васи:(лија) Шаб.“испод чијег имена стоји „резал“ атрибуише као аутора уз „1843.“ годину урезанукао време његове израде. Иконографске концепције и начин извођења дрвореза овог крста, повезују га једнако и снажно са развијеним зографским и копаничарским традицијама Балкана. Избор представа и тема које се јављају у дрворезу такође указују на ученог монаха који их изводи са разумевањем, те је у том смислу овај непознати пример дрвореза значајан како за атрибуисање једног незнаног дрворесца прве половине XIX века колико и за разумевање утицаја зографског сликарства овог раздобља на технику дрвореза. Крст кнеза Александра изванредно илуструје међусобно преплитање различитих видова визуелне културе и њихове функције у служби појединачне репрезентације унутар препознатљивог балканског хришћанског културног модела.

Импресум

Трећа годишња конференција Центра за визуелну културу Балкана и Друштва историчара уметности и визуелне културе новог века

Књига абстраката

Издавачи

Центар за визуелну културу Балкана, Филозофски факултет, Београд

Друштво историчара уметности и визуелне културе новог века, Београд

За издавача

Проф. др Ненад Макуљевић, директор центра за визуелну културу Балкана

Уредници

Ненад Макуљевић, Ана Костић

Припрема за штампу и графички дизајн

Брајен Ћирковић

Штампа

Сору Planet, Београд

Тираж

200

ISBN 978-86-6427-144-8

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

271.222(497.11)-526.62(048)
75.052.046.3(497.11)"17/19"(048)
726.591(497.11)(048)

**ФИЛОЗОФСКИ факултет (Београд). Центар за визуелну културу Балкана.
Годишња конференција (3 ; 2019 ; Београд)**

Књига абстраката / Трећа годишња конференција Центра за визуелну културу Балкана и Друштва историчара уметности и визуелне културе новог века, Београд, 6. децембар 2019. ; приредили Н.[Ненад] Макуљевић, А.[Ана] Костић Ђекић. - Београд : Центар за визуелну културу Балкана Филозофски факултет : Друштво историчара уметности и визуелне културе новог века, 2019 (Београд : Сору Planet). - 21 стр. ; 22 cm

"Конференција се организује у склопу пројекта 'Представе идентитета у уметности и вербално-визуелној култури новог доба', ОИ 177001 ..." --> Реч организатора.
- Тираж 200.

ISBN 978-86-6427-144-8

1. Друштво историчара уметности и визуелне културе новог века (Београд).
Годишња конференција (3 ; 2019 ; Београд)
а) Манастири -- Србија -- Апстракти

COBISS.SR-ID 281238796

